

Sørum-Speilet

I dette nummeret:

Kristian Lieungh:
**Oppvekst på Melvold i
Frogner i
mellomkrigs-tida
Del 72: Vi og de
andre**

Dag Winding-Sørensen:
**Opplev Sørum – også på
sykkel**

**Leif Mathisen: Ut på tur
i Sørum (2)**

Odd Skullerud:
Fjuk skole i Blaker

Per Otto Asak:
**Helliksrudsbekken
historie**

Svein Sandnes:
Tidsskrift-Speilet

**Odd Skullerud: Nordlis
nyere historie (2)**

Dag Winding-Sørensen:
Lederens spalte

<http://sorum.historielag.no>

Kjære medlem,

Det er to grunner til at dette er en spesiell leder å skrive. Først og fremst fordi vi i dette nummeret av Sørum-Speilet publiserer Kristian Lieunghs syttiandre og foreløpig siste artikkel om sin oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida. Vi startet denne serien i nr. 1-1999, og i 2002 kom boka ”Minner fra Frogner – Oppvekst på Romerike i mellomkrigstiden”. Begge skriftstykker er basert på Kristian Lieunghs 204 siders kompakte maskinskrevne manuskript, som ble sendt til Landslaget for lokalhistorie i februar 1996, og som ble premiert som det beste bidraget fra Akershus. Men alle som tar seg bryet vil oppdage at de to publikasjonene er ganske så forskjellige. Mens vi i boka har konsentrert oss om det allmenne, og hvor det også er skrevet til stoff om utviklingen i Frogner etter 1945, har serien her i Sørum-Speilet bevart den personlige – til tider private – tonen som gjorde original-manuskriptet svært spesielt.

I løpet av disse tolv årene artikkelserien har gått i Sørum-Speilet har jeg mottatt mange muntlige kommentarer til Kristian Lieunghs presentasjonsmåte. Fra ”det var ikke slik det var hjemme på Melvold” til ”den bortskjemte guttungen visste vel ikke bedre”. Men ingen har ønsket å korrigere framstillinga av forholdene på Melvold i mellomkrigstida skriftlig i Sørum-Speilets spalter. Og det er tross alt måten en drøfter vanskelige saker på i et åpent demokrati.

Den andre grunnen er at jeg har gitt styret i Blaker og Sørum historielag beskjed om at de bør se seg om etter en ny redaktør til Sørum-Speilet. Jeg har holdt på med dette siden høsten 1996 – i snart femten år. Allerede i nummer 2 – 1998 trykket jeg en stilling ledig-annonse der det ble søkt om ny redaktør til Sørum-Speilet. Grunnen var at jeg på årsmøtet i februar samme år var blitt valgt til ny leder etter Dag Nordsveen, og jeg følte at jobbene som leder og redaktør vanskelig kunne la seg kombinere. Det kom den gangen ingen søknader på jobben.

På årsmøtet i 2008 ble Dag Winding-Sørensen valgt til ny leder av Blaker og Sørum historielag, og har løftet

aktivitetsnivået
ytterligere. Etter ti år som
leder overlot jeg
lederansvaret til andre.
Tida er nå kommet til å

finne andre som kan føre Sørums-Speilet videre, kanskje i nye
former. Er det kanskje noe for nettopp deg?

Artikler nr. 6 – 2010 – 16. årgang

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida

Del 72: Vi og de andre

Som tidligere nevnt gikk Trondheimsveien, eller riksvei 50, i et dalføre gjennom eien-
dommen hjemme. Lørdag ettermiddag, når
vi for eksempel drev med hesjing i slåttonna
på et jorde langs veien, begynte de A-regist-
rerte bilene å komme oppover fra Oslo. Først
kom vanligvis personbilene, og mange av
dem var åpne. Eierne av disse bilene var
rimeligvis velstående forretningsfolk eller
andre som kunne ha anledning til å ta seg fri
en lørdag ettermiddag for å kjøre på landet
for å besøke slektninger og bekjente, eller
bare for å ta seg en tur. Det fantes nok også
noen allerede den gang som hadde ei hytte å
reise til.

I vårt stille sinn misunte vi dem nok
litt fordi de var fri og var så heldige å kunne
dra på biltur lørdag ettermiddag. Selv hadde
vi jo ingen mulighet i noe fall, for vi hadde
verken bil eller tid.

Flere av dem som satt i de åpne
bilene vinket til oss, og vi vinket igjen og
følte at vi hadde deres sympati. Vi visste jo
ikke hva de tenkte, men de følte kanskje en
viss medlidenhet med oss som måtte arbeide
lørdag ettermiddag. Kan hende misunte de
oss som fikk være ute i sol og frisk luft. Vi
for vår del tok det som en selvfølge og tenkte
ikke nærmere over det. Vi syntes slett ikke at
det var urimelig at vi måtte arbeide lørdag
ettermiddag. Hadde noen sagt til oss at vi
ikke skulle arbeide fordi det var lørdag
ettermiddag, ville vi blitt høyst forbauset og
tatt det som en unødig sløsing med tiden.
Den følte vi bestandig var for knapp fordi det
var så mye å gjøre. Vi tok det som en selv-
følge at tiden måtte benyttes best mulig. Vi
hadde 60 timers arbeidsuke pluss hestestell
og melkekjøring om kvelden. Den arbeids-
tida måtte til om vi skulle rekke alt, og det
skjønte vi godt. Vi var interessert i å få gjort

alt vi hadde å gjøre i rett tid, og det var i seg
selv en tilfredsstillelse for oss.

Arbeider mot bonde

I tillegg til personbilene kom det også laste-
bilruter tilbake fra Oslo med tomme melke-
spann og annet gods. Det kom også rutebiler
som kjørte mellom Oslo og Nes på Romerike
eller Odalen hver dag.

Det var også andre lastebiler på tur
oppover fra Oslo. Det var biler som var leid
av forskjellige lag og foreninger som skulle
på helgetur, og mange vinket til oss og virket
hyggelige. Hvilke foreninger de tilhørte
kunne vi se av inskripsjonene på de for-
skjellige faner eller vimpler som var festet
bak på bilene. Disse bilene hadde trebenker
som stod på tvers, og rundt lasteplanet en
bordlem på omtrent en meters høyde, så in-
gen av dem som satt på skulle ramle av
underveis. Over lasteplanet var det gjerne
montert solide jernbøyler som det kunne
trekkes en presenning over hvis det ble dår-
lig vær.

De fleste av dem som satt på disse
lastebilene så ut til å kose seg bra og vinket
vennlig til oss. Av en eller annen grunn var
det en gruppe av disse som skilte seg
ufordelaktig ut. Bak på enkelte biler var det
festet ei stang med et stort rødt flagg med
bilde av en hammer på. De som satt på disse
bilene så ut til å være yngre gutter, men få el-
ler ingen jenter. Før vi så disse bilene, kunne
vi ofte høre at de sang, hujet og skrek, og
mye av det hørtes slett ikke hyggelig ut. Om
de var edru eller ei, kunne jo ikke vi
bedømme, men vi hadde grunn til å lure på
det. Veiene på den tida var til dels humpete
og dårlige, og bilene kjørte ikke fort. Farten
var vel vanligvis mellom 40 og 50 kilometer
i timen. Derfor kunne vi ha føling med dem
en god stund.

Når de fikk se oss som drev og arbei-
det lørdag ettermiddag, lot det til at det irri-
terte dem. Fra disse bilene var det ingen

vennlig vinking, men i stedet ble det ropt ukvemsord av forskjellige slag til oss, og de som ble ropt var svært lite smigrende. Det var uttrykk som ”dumme bondeslamper”, ”møkkabønder”, ”bondejævler”, ”grautbønder” og forskjellige slike lite hyggelige uttrykk. Skjellsordet ”grautbonde” har vel vært brukt svært lenge, men ca. 1930 fikk det en ”renessanse”.

Stortinget, som den gang hadde borgerlig flertall, fikk med stor motstand fra mindretallet vedtatt en lov om noe som ble kalt korntrygd. Hva den loven gikk ut på i detalj, kan jeg ikke sikkert si. I hovedtrekkene var den slik at når en bonde kom til mølla for å male sitt eget korn, ble kornet veid, og for hvert kilo korn som ble malt betalte staten et visst antall øre til produsenten, såkalt korntrygd. Jeg kan huske at mølleren hadde spesielle skjemaer som han måtte fylle ut, og de måtte underskrives av bonden. Loven var vel satt i verk for å få den enkelte til å dyrke mer korn og bruke sitt eget mel. Hvor disse skjemaene ble sendt, vet jeg ikke sikkert, men det var antakelig til Statens Kornforretning. Derfra ble da oppgjøret sendt til den enkelte kornprodusent. Det ble nok ikke mange kronene i året, men noe ble det vel. En ting vet og husker jeg med sikkerhet, og det er at de bøndene som fikk denne trygden ble veldig misunt av mange, og hån og skjellsord ble det så visst ikke spart på.

Ordningen med denne korntrygden varte vel i noen år, men hvor lenge husker jeg ikke. Antakelig stod den vel ved lag til midten av 1930-åra, så lenge de borgerlige hadde flertall på Stortinget. Siden husker jeg ikke mer hvordan det gikk med den saken.

På søndagstur

Søndag ettermiddag var Trondheimsveien full av biler som skulle tilbake til Oslo. Var det pent vær, hendte det i blant at noen av oss gikk ned til alléen søndag kveld for å se på biltrafikken, som vi sa. Da satte vi oss oppe i veiskråningen fem-seks meter ovenfor veien og så på bilene som kom nedover. Når vi så en bil på lang avstand, skulle vi prøve å gjette hvilket merke det var. Det var for det meste svært enkelt, for vi så jo mange biler hver dag og var godt kjent med de for-

skjellige bilmerkene. Det var heller ikke så mange av dem den gang som nå. Dessuten hadde hvert bilmerke sitt særpreg, noe som ikke er så typisk i dag som det var tidligere.

Mange av bilene var åpne, og de som satt i dem var godt kledd. Mannfolkene hadde til dels luer av glatt skinn og solide frakker, og damene hadde tettsittende hodeplagg og tykke jakker eller kåper. Vi som satt oppe i skråningen hadde jo god utsikt til å se ned i bilen.

Selv om det hadde vært ganske varmt om dagen, ble det allikevel kjølig å sitte i en åpen bil når kvelden kom. Mange av dem som kjørte forbi vinket til oss, og vi vinket igjen. Det hele var både gemyttlig og hyggelig i all sin enkelhet. Vi var ikke mer kravstore enn at vi var fornøyde med en så uskyldig form for underholdning.

De fleste lastebilene med de forskjellige foreningene kom også tilbake samme vei som de kjørte oppover dagen før. Andre tok det som en rundtur og kjørte kanskje om Land og Hadeland på hjem-turen. Det var allikevel mange lastebiler med turdeltakere som kom forbi oss. Da var stemningen hos samtlige atskillig mer laber og rolig enn hva den var lørdag ettermiddag på turen oppover, og det var ingen skjellsord å høre.

Når de som er unge i dag leser dette, vil de uten tvil riste på hodet og synes at vi måtte være bra tåpelige som satte oss til i en veiskråning for å se på biltrafikken. Det er ikke å vente at de kan forstå den veldige forskjellen det er på alle ting i dag i forhold til den gang dette er skrevet om. Da var alt som hadde med trafikk å gjøre helt annerledes. Det å få være med på biltur var for oss en stor opplevelse, for hjemme hadde vi ikke bil.

Den sommeren jeg var 19 år, var det en forening i bygda som skulle på ”lastebiltur”. Jeg meldte meg på til turen, og da dagen endelig kom, var det varmt og fint vær. Dette var like etter St. Hans, så dagene var lange og lyse. Vi kjørte med en ”Reo” lastebil, og satt på harde trebenker som stod på tvers på lasteplanet. Turen gikk nordover mot Gjøvik. Der var vi en stund og så på forskjellige som var av interesse. Derfra gikk turen vestover mot Land og Randsfjorden,

og hjem igjen kjørte vi over Hadeland. Vi hadde en fin tur, og jeg syntes dette var en stor opplevelse som jeg gledet meg over i lang tid etterpå. Dette var sommeren 1935.

Det er vel nesten rart å nevne det, men jeg gjør det likevel: Noen dager før denne turen hadde jeg kjøpt meg hvite japanske turnsko. De kostet to kroner, og jeg følte meg veldig fin i dem. Den sommeren arbeidet jeg hjemme og hadde 30 kroner måneden i lønn og var vel fornøyd med det. Jeg måtte altså arbeide i to dager for det som turnskoene kostet. Refleksjonene gjør seg selv.

Når jeg minnes alt dette som hendte for over 60 år siden virker det hele på meg som en uvirkelig drøm. Faktum er at vi tross alt arbeid og slit og dårlig betaling var minst like fornøyde og tilfredse med tilværelsen som mange er i sin overflod i dag.

Etter hvert ble alt bedre, og på slutten av 1930-åra var det stor økonomisk framgang for de fleste. Så kom krigen og satte en stopper for den gode utviklingen. Det hyggelige miljøet vi hadde før krigen får vi nok aldri igjen.

Kristian Lieungh

Og dermed snipp, snapp, snute...

Opplev Sørum – også på sykkel!

Romerike er for tiden i en rivende utvikling, men i hovedsak med for tunge investeringer hovedsaklig innen logistikk, transport og hotellnæring sammen med omfattende anleggsvirksomhet. Dette innebærer også økende bosetting som følge av vekst av arbeidsplasser i Oslo-regionen.

Vi tror det er grunnlag for nærturisme og lokalt reiseliv i Sørum og på Romerike. Vi tror nærturisme og lokalt reiseliv kan tjene på en myk profil ved å legge til rette for bl.a. bruk av sykkel. Vi tror at utleie av sykler kan være en forretningsmulighet. Vi tror at markedsføring av sykkelturisme sammen med øvrig reiseliv og nærturisme i Sørum og på Romerike kan være et mykt tilbud til glede for alle tilflyttere og besøkende. Vi tror også at enkelte internasjonale miljøer kan

respondere positivt på naturopplevelser med sykkel.

Aksen Oslo- Gardermoen på vei og jernbane går gjennom den vestre delen av Sørum. Kommunen grenser mot Skedsmo, Gjerdrum, Ullensaker, Nes, Aurskog-Høland og Fet. Kongsvingerbanen og Glomma går gjennom den østre delen av Sørum. Det er to jernbanestasjoner på Eidsvollbanen i Sørum: - Frogner og Lindeberg. Det er tre jernbanestasjoner på Kongsvingerbanen i Sørum - Sørumsand, Blaker og Rånåsfoss. Kommunen har lite utviklet næringsliv utenom lokale tjenesteytende virksomheter med unntak av noen få produksjonsbedrifter. Det er et betydelig landbruk i kommunen, og omfattende skogarealer i den østre delen.

Kommunen er naturskjønn, med gode friluft- og turmuligheter på stier, gårdsveier og sykkelveier langs de fleste hovedveiene. Kommunen har gammel bosetting med funnstedet for den 2300 år gamle Sørum-båten, oldtidshulveier, flere gamle gravhauger, to middelalderstenkirker, gamle fløtingsanlegg i Bingen Lenser, den dampdrevne Urskog-Hølandsbanen, Slora Mølle, Vølneberg gamle skole, festningen Blaker Skanse fra 1680 etc. – dvs et grunnlag for nærturisme.

Vi mangler derimot initiativ fra lokalt næringsliv og kommune til å benytte mulighetene. Seks frivillige organisasjoner i kommunen gikk sammen sommeren 2010 og organiserte et nærturismetilbud ”Opplev Sørum”. Sammen arrangerte disse omvisninger og opplevelser for besøkende og fastboende ved guiding i Sørum med veteranbuss og besøk på fem steder med omvisning, informasjon, opplevelser og bespisning. Deltagelsen i arrangementene var gratis for at ikke pris skulle legge en demper på oppslutningen. Det ble en suksess.

Sørum kommune ved kulturkontoret er invitert til å samarbeide med Opplev Sørum om kursing av ungdommer som sommerguider for besøkssteder i Opplev Sørum 2011. Ungdommene kan bli gitt kurstilbud med utgangspunkt i

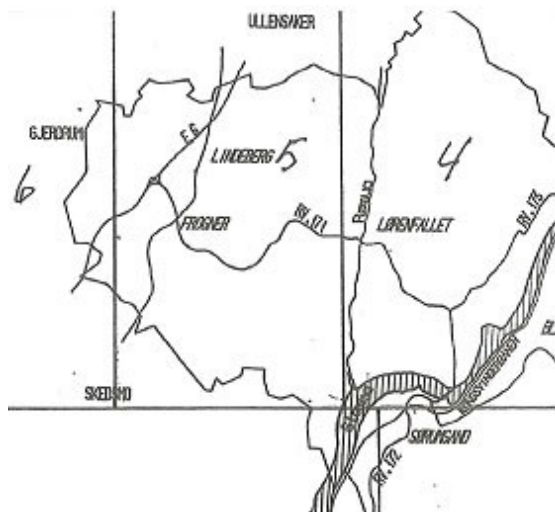
bygdeboken. De kan få betalt sommerjobb som guider ved de mest interessante stedene i kommunen og de kan få Sørum Bygdebok som påskjønnelse ved fullført oppdrag.

Opplev Sørum vil gjerne ha en ide-dugnad med Sørum kommune, nabo-kommunene, syklistenes organisasjoner, næringslivsorganisasjoner, Jernbaneverket, NSB og Akershus Fylke ved Reiselivsrådet for å videreutvikle det gode initiativet i 2010 for et pilotprosjekt i Sørum for reiseliv og nærturisme sommeren 2011.

Dag Winding-Sørensen

Ut på tur i Sørum

Leif Mathisen har tatt folk med på rusletur til kulturminner i Sørum gjennom mange år. Nå har han gitt seg, men vil gjennom to artikler i SørumSpeilet vise hvordan en med hjelp av det turkartet kommunen har utgitt selv kan ta seg fram i terrenget. Turkartet får du gratis på biblioteket.

Kulturminner på kartblad 4

Helt nederst til venstre i kartbladet (merket 1) ligger stedet der Sørumbåten – Norges desidert eldste båt – ble funnet. Her er det også satt opp ei informasjonstavle om funnet og plantet et tusenårstre.

På toppen av Korpefjellet ligger ei stor gravrøys fra bronsealderen (merket 2). Herfra er det fantastisk utsikt over Sørumsand og Sørumsletta.

Vi ser også ned på Bingen lenser (merket 3), som fram til 1985 var

attholdslense for sorteringsanlegget på Fetsund.

Kartet viser også tydelig at Glomma her går nesten rett vest – øst. Litt nærmere Bingsfossen ligger Bingsund, fergestedet (merket 4) mellom Sørum og Sørumsand fram til 1927 da Bingsfossbruene ble tatt i bruk.

Litt nærmere disse bruene kan du finne de eneste helleristningene som er registrert på Romerike (merket 5). Lenge før bruene over Bingsfossen ble bygget lå det et gammelt sagbruk (merket 6) akkurat her.

På den andre sida av elva litt nord for Sørumsand ligger Bingsfoss stasjon (merket 7) som var endestasjon for ”Tertitten” fram til 1903.

Følger vi elva og Kongsvingerbanen nordover, kommer vi til Blaker Skanse (merket 8) som ble bygget for å forsvare Blaker sundsted (merket 9) mot angrep fra svenskehæren.

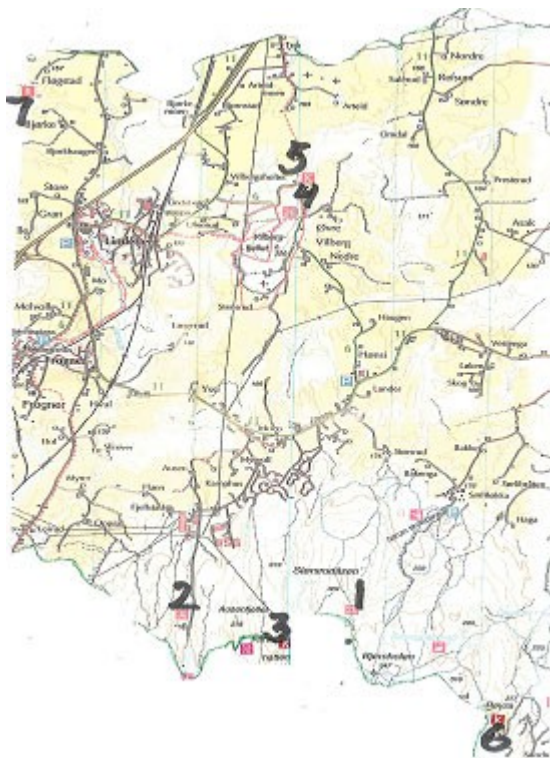
Tilbake til Vestre Bingen (merket 10). Her ligger et kornmagasin for Sørum Sogneselskap fra midten av 1800-tallet. Også senere benyttet som arrestlokale, da lensmannen bodde på Vestre Bingen.

Svartevja (merket 11), en gammel husmannsplass ved Rømua hvor en fortsatt kan se grunnmurene.

Valsmoen (merket 12) er et område av stor regional betydning knyttet til Sudreimsætta i middelalderen. Her finner vi fire oldtidsveier og minst 20 gravhauger.

Tett på riksvei 171 på toppen av fallbrauta (merket 13) finner vi en gravhaug på Huseby. Det finnes også en rekke gravhauger fra vikingetiden i skogen på Skjea (merket 14). Det samme gjelder Smieåsen på Borgen langs riksvei 173 (merket 15). Flere gravplasser fra vikingetiden finner vi i Merlibakkene (merket 16).

Tar vi turen opp mot Egner-åsen, finner vi de siste tre kulturminnene på dette kartbladet. Først et sted som på folkemunne kalles "Tingplassen" (merket 17), men som trolig er en tidligere varslingsvarde. Dessuten Fyrihytta (merket med 18) og boplassen til "haukene" under okkupasjonen, som nå er revet (merket 19).

Kulturminner i kartblad 5

I Størudåsen finner vi Kastet (merket 1), som er ei steinrøys laget ved at de som gikk forbi på stien kastet en stein på

steinrøysa til minne om en hendelse på stedet. Slike røyser blir ofte kalt for "varp".

I Ausenfjellet er det ei halv godt synlig jettegryte i fjellveggen. Jettegryta er blitt frostsprengt. Kampesteinene ved foten av gryta er den andre halvparten av den frostsprengte gryta (merket 2).

På Farshatten, helt på grensa mellom Sørums og Skedsmo, ligger det også en bygdeborg fra folkevandringstida (merket 3). På Sørums-sida kan en se tydelige rester av en mur.

Rulla (merket 4) er en gammel husmannsplass på Øvre Vilberg som er

mye benyttet av lokalbefolkningen på Lundermoen.

Pilgrimsleden gjennom Sørums (merket 5) går fra Frogner kirke via Lindeberg over Vilbergfjellet og til Arteid. Like før en kommer til Øvre Vilberg ligger St. Olavs gang.

På toppen av Korpefjellet ligger Røysa (merket 6), ei fredet gravrøys fra bronsealderen.

Kulturminner i kartblad 6

På Heksebergfjellet ligger det en rekke gravrøyser fra bronsealderen. Det var også ved varden her på toppen at Peder Chr. Asbjørnsen erklærte sin kjærlighet og ble avvist av Caroline Marianne (Line) Grinder fra Fjeldstad i Gjerdrum da han fulgte henne og brødrene hennes hjem fra

et besøk på Børke i Sørumsand, slik han selv skriver i fortellingen ”Huldreætt”.

Leif Mathisen

Tilbud om ny tjeneste

Blaker og Sørumsand Historielag oppfordrer sine medlemmer til å sende inn sin e-mailadresse for å motta nyheter og tilbud om kurs direkte. E-mailadressen kan sendes til: Blaker og Sørumsand Historielag, Postboks 72, 1921 Sørumsand. Eller til ivwind@online.no.

Nordlis nyere historie (2)

I Indre Akershus Blad for 27. januar i år varslet Odd Skullerud gjennom et leserinnlegg at han ville skrive en utredning om behandlingen og bruken av kommunehuset Nordli etter 1. januar 1962, som er datoen for kommunesammenslåingen mellom Blaker og Sørumsand. Nå foreligger utredningen, og vi trykker den over tre numre her i SørumsandSpeilet.

I de siste årene av 1970-tallet kom det opp fra forskjellige hold meninger om Nordlis framtid. Blaker og Sørumsand historielag – en sammenslutning i 1970 av Sørumsand historielag fra 1952 og Blaker historielag fra 1953, og som tok de to kommunenavn med i sitt navn, foreslo i brev av 20. desember 1977 til Sørumsand kommune, at Nordli kunne passe som sted for bygdetun i Sørumsand. Formannskapet sendte 1. februar 1978 saken til kulturstyret for uttalelse. Kulturstyret behandlet saken 15. mars 1978 og vedtaket ble: Kulturstyret vil anbefale at et framtidig bygdetun i Sørumsand legges til Nordli under forutsetning av at det kan disponeres tilstrekkelige arealer til plassering av verneverdige bygninger. En innstilling på kommunalt hold 22. mai 1978 om framtidig bruk av Nordli konkluderer med at saken om bygdetun bør utredes nærmere. Historielaget hadde flere steder i sikte for anlegg av bygdetun, kommunen merket seg det og fulgte med.

Kommentar: Blaker og Sørumsand historielag var på den tiden på utkikk etter

bygdetunsted hvor det kunne være plass for tilflytting av verneverdige hus. Til det var ikke Nordli videre passende. Men lagets begrunnelse for å ha en ledig Nordli-bygning i sikte, var at om Norsk Folkemuseum kunne levere Sørumsand tilbake Aug. Lieunghs samling av antikviteter som hadde vært oppbevart på Nordli en kort tid etter 1922, men som midlertidig skulle være i forvaring i Norsk Folkemuseum, så kunne spørsmålet om et Sørumsand Bygdemuseum igjen tas opp.

Aug. Lieungh var Sørumsand varaordfører 1920 – 22, da kommunen kjøpte Nordli. Alt i herredsstyret 1922 framsatte han tanken om at det gamle, prektige stabburet på garden måtte få stå på sin plass som et vordende bygdemuseum.

Innvielsen som kommunehus i 1922

Om innvielsesfesten for Nordli 9. desember 1922 har ”Sørumsand herred” bind 1 – annen utgave 1972 med et sitat fra referat i bladet ”Romerike”: ”Lørdag holdtes innvielsesfest i Sørumsand nye kommunelokale på Nordli. Til stede under festen var foruten herredstyrets medlemmer alle kommunens tillitsmenn med damer.” Dessuten var fylkesmann Hroar Olsen, overingeniør Saxegaard, distriktslegen og fylkeslege Christoffersen m.fl. innbudt og deltok i festen.

Som festkomitéens formann fungerte lensmann Flesjø. ”Etter at man hadde besatt lokalene og det prektige inventar, som for en vesentlig del var skaffet til veie ved avholdt basar, uten utgift for kommunen, samledes man om de festlig arrangerte middagsbord, hvor stemningen kulminerte under den lange rekke av taler.” Referatet slutter slik: ”Nordli gårds realisasjonskomité hvis formann er gårdbruker Lieungh, fikk da under festen høre mange lovord for sitt arbeid.”

Barnehage på Nordli

I 1977 ble Blaker annekssogn overført til Sørumsand prestegjeld fra Aurskog prestegjeld. Overføringen medførte behov for

kontorlokaler der for residerende kapellan, og etter hvert for menighetssekretæren for kirkene i Sørum.

Til Gjensidige-gården flyttet også Sørum ligningskontor fra Lørenfallet. Tidlig i 1979 ble det klart at barnehagen som samlet barn fra Sørum midtbygd trengte et sted for sin daglige drift. Sørum kommune hadde da frigjort plass til at det kunne bli barnehage på Nordli.

Til allerede interessent, Blaker og Sørum historielag, sa kommunen fra om at Nordli som barnehagested kunne være midlertidig. Historielaget hadde ingen innvendinger. Laget hadde nettopp da på sikt fått verneverdige Vølneberg gamle skole med tomt overført fra Sørum kommune til restaurering. Og i laget hadde det gjort seg gjeldende meninger om at verneverdige hus og anlegg best burde bevares i sitt opprinnelige miljø, men muligens under en museumsorganisasjon som omfattet hele kommunen.

Kommunal barnehage kom i gang i 1979 på Nordli. Barnehagen tok i bruk hovedbygningen og sidebygningen samt omliggende uteareal.

I 1984 bygget Sørum sparebank Sparebankgården på Sørumsand, og fra Lørenfallet hadde banken med seg leietaker Sørum lensmannskontor. Til Sparebankgården flyttet også i 1984 Sørum trygdekontor fra Sørum rådhus.

SEFRAK-registreringen

Sørum kommune deltok i årene 1985 – 89 i den landsomfattende registreringen av faste kulturminner. Gjennomføringen ble gjort i fellesskap med Akershus fylkeskommune. I 1991 utkom rapport fra SEFRAK-registrering av kulturminner i Sørum. Vedrørende hus, omfattet registreringen alle hus oppført før år 1900. De to kommunelokalene Nordli og Huseby ble nevnt. Benyttelsen av Nordli på det tidspunkt oppgis til barnehage og fritidsklubb samt bolig for styrer.

På Huseby var det opprinnelig en gammel enetasjers hovedbygning i typisk romeriksstil. Den ble ombygd til

kommunehus i 1920, etter at Blaker ble selvstendig kommune i 1919. Da registreringen var innom, hadde Huseby kommunale leiligheter i hele bygningen. Opprinnelig var det to leiligheter i 2. etasje. I 1974 var alt kontorhold ute fra Huseby, og kommunen ominnredet bygningen til leiligheter, som fortrinnsvis ble utleid til kommunalt ansatte.

Salg av Huseby

I 2003 tok Sørum kommune opp å redusere antall kommunale eiendommer å ha vedlikeholdsansvar for. Det ble kommunestyrevedtak for å selge det gamle kommunehuset i Blaker. I salgsannonse ble det omtalt som ”overflødig rådhus”. Året etter solgte kommunen Huseby til Per Sparby, Sørumsand. Han fortsatte med utleie av leiligheter, og foretok straks utvendig oppussing av bygningen. Den ble således i velbevart stand til å stå på listen over kulturminner i Sørum i 2009.

Kommentar: Huseby, tidligere kommunehus, er en bygning i samme arkitektur som Nordli. Særegenhet ved de to inngangene er at takkonstruksjonene bæres av runde søyler. En student ved Høgskolen i Akershus, avdeling for formgivning og produktdesign på Blaker Skanse, hadde for seg kvaliteter ved inngangspartier. Utenom Huseby fant han få bygninger i Sørum med lignende inngangspartier.

Odd Skullerud

Denne artikkelen avsluttes i neste nummer av SørumSpeilet.

Red.

Kurs i restaurering

Skal en ta vare på gamle bygninger, kreves det praktisk kompetanse om restaurering. Det holdes en rekke slik kurs av ulike organisasjoner, og styret i Blaker og Sørum historielag vedtok på sitt møte 27. oktober å støtte medlemmer som ønsker å gjennomføre slike kurs ved å dekke deltakeravgiften. Interesserte må henvende seg til styret.

Akershus fylkeskommune arrangerer i 2011 tolv helgeseminarer for håndverkere i Follo-regionen med

tømmermeter Per-Willy Færgestad som kursleder. Planen er at tilbudet etter hvert skal utvides til også å omfatte håndverkere i resten av Akershus.

Kurset omfatter følgende emner: Stilhistorie, paneler, teknologi og verktøy; Dører; Vinduer; Høvelmaking og oppsetting av verktøy; Tilstandrapportering og bygnings-registrering; Mur, puss og steinarbeider; Fukt i bygninger, etterisolering og tak-konstruksjoner; Treteknologi; Maling og malingsarbeider; Blikkenslagerarbeider; Reparasjon av laftede og reiste konstruksjoner; Sopp.

Helliksrudbekkens historie

Helliksrudbekken kan ikke få noen stor plass i Sørums historie, men likevel har denne bekken sin historie. Dette er min barndoms bekk, og jeg har mange historier som er knyttet til denne bekken.

Navnet Hellik

Det ble sagt at det ble ryddet en plass der. Men hvem var denne Hellik, eller var det Helliksen han het? Det finnes ingen skriftlige kilder. I min barndom var jeg ofte en tur opp til Helliksrudbekken. Hvem denne Hellik/Helliksen var er uklart, men det var en Helliksen som eide et småbruk på Ausen i 1830-åra. Da jeg samlet inn stoff til bygdeboka, trodde jeg litt på at han kunne ha vært årsaken til navnet. Seinere har andre teorier kommet til.

Det bodde også en Hellik på Moeie i Frogner. Han levde 1797-1865. To av barna hans kom til Skaubygda i Skedsmo. De har nok mang en gang gått den gamle kjerrevegen mellom Yssimoen og Branderud, og dermed krysset Helliksrudbekken. Så det er en mulighet for at navnet på bekken stammer fra denne familien. Siden det er funnet en del grasarter der, er det mulig at dette kan ha vært et gammelt slåtteland.

Bygdeboka for Sørum bind 4 har nevnt at Helliknavnet kan komme fra en ”hendelse”, men en hendelse kan være så mangt. Her prøver jeg bare å finne noen logiske forklaringer på hvordan navnet på dette stedet har oppstått.

Opplevelser fra Helliksrudbekken

Som nevnt tidligere i Sørumspeilet (nr.1 2008), har det også blitt fortalt at det spøkte ved Helliksrudbekken. Sjøl så jeg aldri noen spøkelser der, men jeg fikk se elgen. Oftest fulgte jeg den gamle ”kjerrevegen” fra Yssimoen. Den var en gammel vei helt tilbake på 1800-tallet som bygdefolket brukte når de skulle til Stampetjernet ved Branderud. Den gikk over høydedraget på Yssifjellet. Etter ca to km fra Yssimoen, kom en fram til Helliksrudbekken.

Like ovenfor bekken hadde Johan Jahren bygd ei hytte i skogen sin. Han hadde kjøpt en skogteig av Yssi (br.nr.12). Jahren hadde ikke skjøte på skogen, men brukte skogen for å skjære bord på Grønvoldsaga, som han eide. Den lå på Grønvolds grunn mellom Grønlund og småbruket Grønvold av Yssi. Nå hører dette til området Yssimoen.

Vel framme ved Jahrenhytta var det ofte naturlig å ta en rast. Bare en gang jeg passerte Jahrenhytta kan jeg huske at jeg møtte folk på hytta, så hytta var lite brukt. Til gjengjeld var det flere ganger jeg støtte på elgen ved hytta. Første gangen jeg møtte elgen ved hytta, bråsnudde jeg og tok raskeste veien hjem. Jeg gikk på ski den gang, så jeg kom meg fort hjem igjen. Ved seinere møter stoppet jeg og så på elgen. Som regel rømte elgen inn i skogen. Gjorde den ikke det, var det jeg som trakk meg tilbake.

Helliksrudbekkens storhetstid

Storhetstiden begynte med byggingen av demningen til Østre Frogner vannverk i 1953. Vedtaket var å bygge en dam i Grønlibekken ovenfor Åslia til Kamphus. Grønlibekken renner ut til Myrvollsdalen hvor den møter Kamphusbekken. Herfra blir den normalt kalt Yssibekken til den renner ut i Jeksla like nord for Skrøiver.

I Yssibekken er det en større foss hvor det tidligere har vært ei kvern som tilhørte Søndre Yssi. Det viktigste tilsiget til den nye dammen kom fra

Helliksrudbekken. Allerede etter sju år hadde dammen til Østre Frogner for liten kapasitet, og demningen måtte heves med en meter. Nå viste det seg at tilsiget til Østre Frogner ikke var godt nok, så man måtte få vann fra andre kilder. Det nærmeste var Lundertjernet, men der hadde Åkrene vannverk i Fet for lengst sikret seg rettighetene. Østre Frogner vannverk med lederen Bottolv Dræge fikk forhandlet til seg et uttak på en bestemt mengde vann fra Lundertjernet. Men problemet var ikke løst for det.

Lundertjernet lå bare ca. 200 m.o.h. og det var over 20 meter lågere enn dammen til Østre Frogner vannverk. Vannverket kjøpte derfor ei pumpe, en Dodge ensylindra motor, som skulle pumpe vannet opp fra Lundertjernet. Pumpemaskinen ble transportert til Ausenvegen og deretter lastet over på traktor, og kjørt på kjerrevegen mot Stampetjernet. Omtrent fra det høyeste punktet på vegen fikk man kjørt traktoren helt bort til stupet ned mot Lundertjernet. Her jobbet mange menn med å fire den tunge motoren ned til kanten av Lundertjernet, hvor det var bygget et skur hvor denne skulle stå.

Faren min (Otto Asak) var teknikeren i vannverkstyret som skulle få pumpemaskinen i gang. Den startet, og vi kunne høre vannet suse gjennom røret oppover den bratte skrenten opp på fjellet dit traktoren hadde kjørt. Rørene gikk vel hundre meter til for at vannet kunne renne ut i Helliksrudbekken. Av ren nysgjerrighet fulgte jeg vannstrømmen videre nedover bekken. Lars Asak med flere jobbet langs bekkefaret med spader og hakke for å få vannet til å renne fortere. Jeg var en av dem som hjalp til med det. Til slutt rant vannet ut i Østre Frogners vanddam, og alle kunne da puste lettet ut.

Pumpa ved Lundertjernet trengte ettersyn både natt og dag. Denne jobben hadde Trygve Opsahl tatt på seg. Under skuret hadde han laget en hengekøye, og kunne oppleve natta ved Lundertjernet. Han hadde fiskestanga med seg, så han nøt

livet fra naturen, som han sa. For selv om motoren lagde en monoton lyd, kunne han fremdeles nyte naturens lyder. Jeg var på besøk i pumpeskuret flere ganger. Slike hendelser var jo ikke dagligdagse i ei grend hvor det ikke skjedde så mye.

Katastrofen

Man hadde ikke behovd å kjøre pumpa denne vinteren. Det var året 1964. Det hadde vært mildvær og Helliksrudbekken og de andre småbekkene hadde gitt nok tilsig til dammen til Østre Frogner. I dagligtale kalte vi stedet for bare Dammen.

I mars 1964 kom det en kald periode og smeltevannet frøs til. Formannen i vannverket hette nå Hans Asmyhr, og han og styret ønsket å starte pumping av vann fra Lundertjernet for å dekke vannbehovet før smeltinga satte inn.

Fire menn møtte opp på Myrvoll ved Ausenvegen. Det var Hans Asmyhr, formann, Lars Asak, nestformann, Otto Asak, motormann og Asbjørn Ausen med hest og slede. Formålet med turen var å se på tilstanden til pumpeanlegget, og muligheter for å starte motoren etter at den hadde stått stille en stund. Om natta hadde det kommet litt snø som hadde lagt seg som et tynt, forræderisk lag over holka. Lite ante vel karene om hva som ville skje.

På veg mot skrenten ned mot Lundertjernet hadde Hans Asmyhr fått et lite forsprang. Han var kanskje den ivrigste og sprekeste av gjengen. De andre rakk så vidt å se at han seilte utfor brattkanten. Asbjørn Ausen tok med hesten og kjørte så fort som mulig tilbake til Myrvoll for å telefonere etter hjelp. Alle forsto at dette var en alvorlig ulykke. Lars og Otto Asak tok seg raskest mulig ned til Lundertjernet. De gikk gjennom det tetteste krattet for ikke å skli på glatta slik det skjedde med Asmyhr.

De fant Asmyhr liggende på isen på Lundertjernet. Han hadde fått store hodeskader og var bevisstløs. Siden Lundertjernet nå var islagt, ble den enkleste vegen å frakte han ned til Lundermoen via Lunderdalen. Herfra ble

han hentet i sykebil. Men livet hans sto ikke til å redde.

Overgang til elektrisk pumpe

Vestsida av Lundertjernet er bratt helt til Farshatten i sør. Sjøel har jeg gått langs vestsida av Lundertjernet. Da blir det mye klatring og klyving, og et par ganger må man også gå gjennom grov ur. Det er ikke raskeste veien å komme seg fram på. Stien går over toppen av fjellet, og vil man ned til Lundertjernet, finner man et egnet sted for å klyve ned til tjernet. Der vannverket plasserte pumpa, var et slikt egnet sted.

Det ble ytret ønske om en enklere drift av pumpa ved Lundertjernet. Løsningen var å bruke en elektrisk pumpe. En transformator ble bygd ved Yssiholen, og det ble bygd stolper med strømledning fram til pumpehuset. Da slapp man daglig ettersyn. Og det var nok å skru på strømmen ved Yssiholen for å sette pumpa i gang.

Men heller ikke denne innretningen fikk stå lenge. Da Østre Frogner vannverk ble tatt opp i Nedre Romerike vannverk, kunne pumpa ved Lundertjernet stoppes for godt, og det ble igjen stille ved Helliksrudbekken. Den fikk tilbake sin normale vannføring. Dammen til Østre Frogner ble nå en badeplass for turgåere.

Sluttord

Hellik la grunnlaget for denne historien. Han var kanskje bare en hendelse slik det er nevnt i bygdeboka for Sørums. Går man nærmere inn på historien etter denne ”hendelsen”, så kan det likevel bli en lang historie ut av det. Dette ble historie for de som bodde i grendelaget, og i de fleste tilfeller vil slike historier gå i glemmeboka ettersom folk forsvinner.

Til slutt: Historie er spennende dere, og husk at det må skrives ned slik at nye generasjoner kan få vite om det.

Per Otto Asak

Et stabur til besvær

På foranledning av veginspektøren, som i brev av 24. okt. 1896 gjør herredstyret oppmerksom på at

staburet på Sørvold skole er oppført for nær vegen, holdt Sørums formannskap møte 14. des. s.å. Formannskapet anfører at staburet ikke er oppført i den avstand fra vegen som påbudt i vegloven av 28. juli 1824 § 18, men det er oppført på samme grunnmur og ”Laftestene”, hvorpå en kjellerbod var oppført, men nedrevet da staburet ble oppført. Formannskapet besluttet å søke om at staburet ble stående.

Amtsingeniøren anbefalte søknaden innvilget på vanlige betingelser, som ble tinglyst 17. febr. 1897.

J. Gjørum

P. Aanerud-posed

Jeg tror det i de fleste hus som har vært i samme familie en tid finnes en slik pose som er full av håndskrevne oppskrifter og utklipp fra ukeblader med gode råd. Hjemme hos oss ligger notatene, som er fra 1920- til 1950-årene i en pose fra P. Aanerud Bakerforretning på Aarnes st. med telf. 3068.

Kajas kremkaker

1 l. fløte
1 l. hvetemel
 $\frac{3}{4}$ l. sukker
Visp fløten, rør i sukker og mel.

Kremkaker I

125 gr. hvetemel
125 gr. smør
125 gr. sukker
5 eggehviter
Smøret røres hvitt med sukker, tilsættes melet og de stivvispede hviter.

Kremkaker II

125 gr. smør
125 gr. sukker
125 gr. hvetemel
125 gr. potetsmel
4 egg
2 dcl. vann
Eggene og sukkeret vispes $\frac{1}{2}$ time, irøres det smeltede, avkjølede smør, det kolde vann og det siktede mel.

Kremkaker III

3 egg
125 gr. sukker
100 gr. smør
120 gr. hvetemel
 $\frac{1}{2}$ dcl. kaldt vann
 $\frac{1}{2}$ teske kardemumme

Egg og sukker vispes ½ time, tilsættes den støtte kardemomme, det smeltede avkjølede smør, vannet og det siktede mel.

Kremkaker IV

½ l. sur fløte

125 gr. hvetemel

75 gr. sukker

1 egg

2 citrondråper

Fløten vispes stiv, irøres sukkeret, det vispede egg, citrondråpene og til sist det siktede mel.

Tidsskrift-Speilet

I Sørum-Speilet nr. 4-2009 startet vi en spalte som skulle presentere noe av tidsskriftfloraen innen historielitteratur og særlig lokalhistorie. I det året som har gått siden forrige artikkel ble skrevet, har det rett og slett ikke vært plass til å presentere denne spalten i bladet. Her følger imidlertid den andre artikkelen.

Historiske glimt fra Ullensaker nr. 2

Våre nære naboer på Romerike, Ullensaker historielag, har sitt lokalhistoriske tidsskrift som går i sin femte årgang med Gunnar Bøe som redaktør. Tidsskriftet har samme format som Skytilen (A5), og trykkes i offset hos R. Sand Trykkeri på Jessheim.

Det andre nummeret i 2010 er svært innholdsrikt, og kan godt stå som et alternativ når styret i Blaker og Sørum historielag nå vil vurdere sitt medlemsblad.

Det må vel nærmest karakteriseres som et hjertesukk når redaktøren i en leder spør om dette er lokalhistorisk utvikling: Ullensaker Museum ble opprettet i 2005, som en del av Akershus fylkesmuseum. Historielaget i Ullensaker har ved flere anledninger spurt om hvorfor Ullensaker Bygdesamling er stuet vekk i depot148 ved flystripa på Gardermoen. Nå har historielaget fått vite at Ullensaker Bygdesamling er i ferd med å overføres til Fellesmagasinet i Akershusmuséet, som ligger i Fet kommune, i påvente av bruk til utstillinger. Da hjelper det ikke at kultursjef Lødemel i Ullensaker har gitt fylkesmuséet beskjed om at kommunen vil

ha Bygdesamlingen tilgjengelig for publikum.

Bjørn Erik Nyberg svarer selv på spørsmålet om hvorfor herredshuset i Ullensaker ble kalt Ullsvang. Fordi parsellen ble gitt dette navnet, Kåre Bogstad forteller om Randbydalen. Kaare Furuseth introduserer tivolidirektøren Ivar Stenbergs notiser om sin oppvekst på Nordbymoen. Olaug Kulseth Stokstad presenterer Kopperudvegens far, Paul Magnussen. Mer dramatisk er Vidar Hansens fortelling om knivdrapet ved Risebro i 1662, basert på Ullensaker bygdebok. Gunnar Bye intervjuer Jens Kværner om livet som bonde på Kværner Vestre. Bjørg Vikne Dæhlie forteller morens, læreren Hilda Vikne, født Hagens historie. Kaare Furuseth oppfordrer folk til å bruke området rundt Raknehaugen mer. Marit Stokstad bringer klipp fra sin mormors kokebok. Erling Werner Ruud skriver om lensmenn i Ullensaker. Gunnar Bye refererer fra en mimrestund hos slektsgranskeren Fredrik Wassenius. Gunnar Horverak forteller historien til omstreiferboligen Furu. Einar Stokstad forteller om kjerkestua ved Furuset kirke. Olaug Julseth Stokstad presenterer historien til Stensby skole. Og John E. Thoresen forteller om da madrassvaskerne på Gardermoen streiket for bedre lønn.

Denne oppramsingen av innholdet i det 34 siders heftet yter på ingen måte noen av de små artiklene rettferdighet, men hensikten er å vekke din nysgjerrighet. Og kanskje ta mot til deg for å fortelle små lokalhistoriske anekdoter som du er kommet over til SørumSpeilet.

Skytilen nr. 3 - 2010

Alle som er medlem av Blaker og Sørum historielag får jo Skytilen i posten, og det er sånn sett unødvendig å rette blikket mot medlemsbladet for Romerrike historielag her. Redaktør Eivind Strømman, som fikk skryt for sitt arbeid i forrige Tidsskrift-Speil, har en tankevekkende kommentar, som jeg gjerne deler med dere: "I historisk perspektiv er det ikke lenge siden

fremmedelementet sveitserstil-hus invaderte Romerike – i dag er mange av dem verneverdige.”

I argumentasjonen om å bevare kulturminnene på Romerike, som alle i historielagsbevegelsen kjemper for, sies det litt for ofte at ”om så og så mange år er det ingen kulturminner tilbake dersom rivingen fortsetter i samme tempo”.

Slike uttalelser er etter min mening relativt ahistoriske. Vi skal arbeide for å bevare det beste av våre verneverdige bygninger og kulturmiljøer, (verneverdig her ikke brukt i den formelt juridiske betydningen av ordet), men vi må samtidig kjempe for at nye bygg og miljøer som etableres i framtida blir gode kulturminner for den tida vi i dag lever.

Kulturminner er spor etter menneskelig virksomhet. Og vi legger fra oss slike spor hver eneste dag, som oftest uten å tenke på det. Det nye Sørvald Bo- og behandlingssenter er et friskt eksempel på et kulturminne det kan være grunn til å kjempe for bevaring av om hundre år.

Ola H. Fjeldheim har for øvrig en utmerket artikkel i det samme nummeret av Skytilen der han ikke går i denne fella. Han skriver at historielagsbevegelsens oppgave er å hjelpe kommunene med hva som bør bevares, og med å bidra med press slik at dette skjer.

Fremtid for fortiden nr. ¾ - 2010

I dette medlemsbladet for Fortidsminneforeningen, avdeling Oslo og Akershus, er Nordli-saken nevnt flere ganger. Redaktør Arne Lie Christensen skriver bl.a. i sin leder: ”Men om Nordli-saken er tapt ved at huset er revet, er saken vunnet moralsk, og den har blant annet ført til at Riksantikvaren i dag uttaler at det kan bli aktuelt med flere midlertidige fredninger. For å stoppe litt opp og sikre at sakene blir forsvarlig behandlet.”

Elin Siggerud og Ingeborg Magerøy lovpriser Bærum kommunes nye kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer, og de avslutter artikkelen slik: ”Kommer Bærum til å få en Nordli-

sak? Med det planverktøyet kommunen nå har fått, og med de ambisjonene som ser ut til å være til stede, skal det jammen mye til. Bravo, Bærum!”

Ingeborg Magerøy refererer også fra den konferansen Romerike historielag og Fortidsminneforeningen arrangerte på Blaker Skanse 18. oktober i år. Hun oppsummerer det hele slik: ”Både det som ble sagt og de svar vi aldri fikk, avdekket at alle de viktige kulturminnene som ikke er i fredningsklasse, har ekstremt dårlig beskyttelse. Kommunen vil at fylket skal ta ansvaret, fylket vil at kommunene skal ta ansvaret. Riksantikvaren kan ikke og vil ikke blande seg. Og slik mister vi kulturverdier som til sammen utgjør en nasjonalskatt.”

Heimen nr. 3 – 2010

Til slutt noen ord om dette vitenskapelige tidsskriftet for lokal og regional historie som har vært utgitt av Landslaget for lokalhistorie siden 1922. Hovedtemaet i dette nummeret er moderne tettsteder. Nina Espeseth Grønbrekk ved Valdres folkemuseum skriver om tettstedet Fagernes som by og land, tradisjon og modernitet. Yngve Skjæveland ved Dronning Mauds Minne Høgskole skriver om utviklinga på Stord under overskriften: ”Bygdefolk eller byfolk? Bystatus og urbanisering i ein av våre nyaste byar”. Og Ola Alsvik ved Norsk lokalhistorisk institutt skriver om Lørenskog under overskriften: ”Grenslandet mellom by og bygd: Et forsøk på å forstå Lørenskogs rom”.

Mens kommunestyret i Stord i 1997 bestemte seg for å være en bykommune, vedtok kommunestyret i Lørenskog i 1995 å være en landkommune. Likevel framstår nok Lørenskog som mer bymessig enn Stord for folk flest. Redaktør Guro Nordby skriver at mange vil oppfatte Lørenskog som en forstad til Oslo, men at Ola Alsvik mener at dette begrepet gir like lite mening som begrepene bygd eller by. Han vil se på nye ord og begreper for å forstå denne typen samfunn, og særlig tar han for seg

begrepet ”mellomlandet”. Til skille fra drabantbyene er ikke mellomlandet planlagt, men har vokst fram nokså tilfeldig. Alsvik undersøker begrepene ruralitet og urbanitet ved å knytte dem til ulike forestillinger om romlighet. Til dette anvender han teoriene til sosiologen Henri Lefebvre om romlighet. Alsvik mener at Lefebvres tanker om romlighet kan gi nye perspektiver og ny forståelse for lokalhistorien.

Svein Sandnes

Fjuk skole i Blaker

Norsk Institutt for Kulturminneforskning (NIKU) har med støtte fra Stiftelsen UNI satt i gang et arbeid for å registrere og samle inn informasjon om de mange skolehus som finnes. Odd Skullerud er prosjektleder for innsamlingen i Sørum, og her følger et av bidragene til vår registrering skrevet av ham selv

Fjuk krets fikk sammen med kretsene Svarstad og Fossum i Blaker skolehus i 1861, da leder i skolekommisjonen i felleskommunen av Aurskog og Blaker, sokneprest Lorents Wittrup Schönheyder utvirket at det ble midler til bygging.

I følge kapittel om skolen i Aurskog og Blaker bind 3, kom det i 1890-årene gang på gang klager fra skoledirektøren om at skolehusene i Blaker var dårlige. Skoledirektørens klager førte fram for disse skolene. I 1897 – 98 ble det bygd ny skole i Fjuk krets.

Denne skolebygningen hadde i hver ende skolestuer og i midten lærerværelse. Skolestuen som vendte mot sør var for storskolen og skolestuen som vendte mot nord var for småskolen. I begge skolestuene var det kateter, tavle for skriving med kritt og tre rekker med mest dobbelte og noen enkelte pulter. I skolestua for storskolen var det også takfestede plansjeruller med karter og naturbilder med dyr til bruk for undervisningen i geografi og naturfag. I lærerværelset var et skap til utstyr for undervisningen i fysikk og kjemi, og et skap med bøker for utlån til elevene.

I annen etasje var det en lærerleilighet. Ved at flere av lærerne ved Fjuk skole gjennom årene bodde i nærheten av skolen, kunne lærerleiligheten til tider nyttes av skolens vaktmester.

I bygdeboken for Aurskog og Blaker nevnes lærerne i felleskommunen Aurskog i 1884. Torkild Sønderaal var da lærer ved Fjuk skole. Hans etterfølger, Ivar Beite, viste i 1895 at han kunne tjene bygdesamfunnet ut over det å lede skoleundervisning. Da stod han i spissen for stiftelsen av Blaker Ungdomslag og ble lagets første formann. Stiftelsesmøtet ble holdt i Fjuks første skolehus. De første skolehusene etter fastskolereformen ble i stor utstrekning forsamlingslokale for krets og bygd.

Lærer Ivar Beite hadde fra 1902 garden Fjuk gnr. 112 bnr. 15. Han var lærer til 1925. Ivar Beite var ordfører i felleskommunen Aurskog/Blaker 1908-1913 og 1917-1919, og ordfører i Blaker kommune 1919 – 1934.

Torkild Sønderaal ble lærer ved Svarstad skole fra 1894 og var det til 1922. I samme tidsrom var han kirkesanger ved Blaker kirke. Ivar Beite var også organist ved Blaker kirke fra 1899 til 1921.

Fra skoleåret 1938 – 39 ble det satt i gang 15 ukers fortsettelsesskole – tilsvarende framhaldsskole – i Blaker med skolested på Haugtun skole, som da var ny. Elevene til framhaldsskolen kom fra kretsene Fjuk, Svarstad, Fossum og Mork. Jofred Stortrøen, som var lærer i de øverste klassene på Mork og tidligere hadde hatt øverste klasser ved Fjuk, ble også lærer ved framhaldsskolen.

Framhaldsskolen hadde opphold fra høsten 1941 til høsten 1945 på grunn av mangel på rom og liten elevtilgang. Framhaldsskolen kom i gang igjen høsten 1945, fortsatt med Jofred Stortrøen som lærer.

Skolestyret tok opp å innføre engelsk, sløyd og skolekjøkken ved framhaldsskolen. Fra høsten 1946 ble framhaldsskolen utvidet til 26 uker. Sløyd med Jon Bråten som lærer, konstituert, var

satt i gang fra februar 1946. Fra september 1946 ble Jon Bråten fast ansatt som sløydlærer ved framhaldsskolen og folkeskolen. Odd Reidar Foss ble ansatt som allmennlærer ved framhaldsskolen etter Jofred Stortrøen, som gikk tilbake til hel stiling på Mork skole. Husstell- og handarbeidsundervisningen ble tatt opp i 1947 med Ragna Sørli som lærer.

Jon Bråten, Odd Reidar Foss og Ragna Sørli var lærere ved Blaker framhaldsskole til den gikk inn i den niårige Bingsfoss ungdomsskole i 1965. Da var Blaker og Sørum slått sammen til en kommune. De tre fortsatte som lærere på Bingsfoss, Odd Reidar Foss også som rektor.

Etter Sørum kommunes skoleplan av 1968 beholdt Fjuk status som egen skolekrets. I 1972 ble det bygd ny skolebygning på samme skolested. Skolebygningen fra 1898 ble solgt for neddriving.

Odd Skullerud

Kilder til denne omtalen av Fjuk skole er hentet fra Aurskog og Blaker, bind 3 – 1968, Haugtun skole i Blaker 590 år 1938 – 1988 og samtaler med Andreas Svardahl, elev ved Fjuk skole 1943 – 1950.

Farskapet ennå ikke bekreftet

Slora Mølles Venner har nå passert 60 medlemmer, og dugnadsaktiviteten er stor. Her forteller Dag Winding-Sørensen om turbinen ved mølle, som nå er på Sørumsand for vedlikehold hos Rainpower.

Siden 2005 har Blaker og Sørum Historielag gått aktivt inn for bevaring av Slora Mølle i Blaker. Dag-Einar Hellerud har helt siden restaureringen av møllen ble påbegynt stått for vedlikeholdsansvaret, og i det siste året også vært leder av Slora Mølles Venner.

Med Venneforeningens første leder tok opprustingen av møllen virkelig fart. I løpet av høsten 2009 ble de to turbinene demontert og generatoren hevet fra dammen av Bjørn Undrums turbinteam.

Hovedturbinen ble satt inn på verkstedet hos Ole Vestby, der den ble rensert og evaluert. Analysen tilsier at det kan la seg gjøre å sette hovedturbinen i drift igjen. Programmet vil imidlertid være både tidkrevende og kostbart.

For å komme nærmere en realistisk vurdering av rehabiliteringsomfanget har Blaker og Sørum Historielag fått tilgang på fagekspertise fra Rainpower på Sørumsand.

Fredag 19. november 2010 ble hovedturbinen overført fra Ole Vestby til Sørumsand Verksted. Den ligger nå i verkstedhallen og er gjenstand for betydelig interesse blant teknikere og ingeniører.

I verkstedets tegnearkiv ble en teknisk tegning av en tilnærmet lik turbin hentet frem da historielagets turbingruppe var på det første ”sykebesøk” mandag 22. november 2010. Tegningen er datert 1909. Vår turbin ble installert i 1908, da møllen var gjenoppbygget etter en tidligere brann. Sørumsand Verksted er foreløpig forsiktig med å vedkjenne seg farskapet, men tegningen gir alle indikasjoner på felles DNA:

Hovedturbinen er i støpejern. Alle skjøter og sømmer er klinket. Det er decenier siden en slik teknologi var i bruk i kraftverkbransjen. Slora Mølles turbiner er som T-Forder å regne i energiindustrien. Derfor flokker alle seg rundt turbinen i vedlikeholdshallen på Sørumsand Verksted om dagen, lærlinger så vel som de erfarne med lang fartstid i bransjen.

Historielaget lever i spenning i påvente av fagekspertisens konklusjoner – enten kommer hovedturbinen i drift igjen, eller så blir den pusset opp og snittskåret for å bli malt i signalfarger og utstilt for museums- og demonstrasjonsformål. Uansett kommer den tilbake til Slora Mølle og gir en ny dimensjon til vår anskuelighetsundervisning om møllens betydning i bygdene.

Når hovedturbinen er på plass, har vi fortsatt rekketurbinen og generatoren klar for faglig håndspåleggelse.

Slora Mølles Venner er mer aktive enn noen gang, forbereder seg på en ny ”Opplev Sørums”-sesong og inviterer alle medlemmer til Møllefest den 12. februar 2011. Detaljer følger senere.

De som enda ikke er medlemmer i Venneforeningen, kan ta kontakt med Dag-Einar Hellerud eller historielaget: e-mail ivwind@online.no for å bli venn og bli med på festen.

Dag Winding-Sørensen

Lederens spalte

Kjære venner.

Blaker og Sørums Historielag er i ferd med å legge bak seg sin 40-årige historie og bevegelsen krysser grensen til de middelaldrendes rekker. Det burde mane til alderdoms varsomhet og eftertanke i ord og handling. Det vil vi ikke. Vi vil fortsatt være et pågående ungdommelig og humørfyllt uromoment i den kommunale og fylkeskommunale hverdag.

På Blaker Skanse ble Begeistring og Entreprenørskap satt på Blaker Utviklings nærmiljøkonferanse med overspenning av livsgnistreren Tom Åge Myren fredag 12. november i år. Med siste nytt fra Lucky Næroset ble ingen tvil levnet til de fremmøtte lokalpolitikere om at kreativ tenking optimaliserer lokalsamfunnenes suksessfaktor. Denne konferansen underbygger Blaker og Sørums Historielags tro på fortsatt fokus på ”Opplev Sørums” for Sørums Kommunes satsing på utvikling av nærturisme og reiseliv.

”Opplev Sørums” 2010 var vellykket ved at efterspørselen overgikk forventningene. Sørums har meget å vise beboere og besøkende. Samarbeid mellom frivillige fungerer. Blaker og Sørums Historielag, Stiftelsen Valstad Café, Slora Mølles Venner, Blaker Skanses Venner, Skansespillet, Urskog-Hølandsbanen og Eight-AmCarClub klarte det. I 2011 kan vi klare det igjen, men som bekreftet av Lucky Næroset, må det være et utvidet samarbeid der også kommune eller fylke sammen med

næringslivet støtter opp om de frivillige organisasjonenes initiativ.

Som en ramme rundt våre turistattraksjoner og opplevelser, kan unge turistguider fra Sørums være et aktivum i sommermånedene. Dersom de kan ta imot turister og guide dem ved de viktigste attraksjonene, kan det gi en meropplevelse som vil styrke interessen og øke besøkstallet. Blaker og Sørums Historielag kan delta i undervisning og oppfølging av interesserte ungdommer som ønsker å ta sommerjobb som turistguider for ”Opplev Sørums”. Forutsetningen må være at kommunens ungdomsprogram støtter opplæringen og lønner utøverne. Dette forslaget er nå fremmet til Kulturutvalget ved Kultursjefen.

Samtidig har Blaker og Sørums Historielag vært i det første av flere møter med Visit Romerike. Det er et ønske å oppnå dialog med Visit Romerikes medlemmer, som i stor grad er hoteller, bevertningssteder og turoperatører. Formålet blir å finne frem til et konsept der Visit Romerike kan tilby sine medlemmer opplevelser i Sørums til gitte priser. Dersom ”Opplev Sørums” klarer å tilby interessante konsepter for nærturisme og reiseliv, må gjenytelsen fra næringslivet være tilskudd til rehabilitering, restaurering, drift og vedlikehold av sentrale kulturminner i bygdene i Blaker og Sørums.

Blaker og Sørums Historielag har også startet en dialog med Visit Romerike om sykkelsturisme i Blaker og Sørums. Svært mange av bygdene har nå sykkel- og gangveier i tillegg til gårdsveier og skogsbilveier. Dersom Historielaget kan oppnå en avtale med sportsutstøysleverandører om utleie eller salg av sykler og annet turutstyr, og Historielaget samtidig kan oppnå en leieavtale med NSB/ Jernbaneverket og UHB for bruk av godshusfasilitetene på stasjonene Frogner, Lindeberg, Sørumsand, Blaker og Rånåsfoss, håper vi å utvikle et samarbeid med Akershus Reiselivsråd om et pilotprosjekt for sykkelsturisme i Blaker og Sørums som kan markedsføres nasjonalt og internasjonalt.

Sykkelsturisme vil ganske raskt også skape behov for enkle overnattingstilbud og bevertningsmuligheter. Er vi kommet dit, har kommunen fått den første spiren til en ny næringsgren.

Basis for en slik utvikling er landskapsbilledene i Blaker og Sørums, tilgjengelighet, kommunikasjon, kulturminner

og kunnskap om vår felles arv. Vi disponerer alt. Vi skal sette det i system – sammen. Bunnplanken i dette er Sørums Bygdebok. Bind 4 kommer ut i disse dager – der praktverket åpner områdene Vesterskaun, Lundermoen og grendene frem til Gardermobanen. I dette verket ligger den informasjonen som vi kan vise i konsise plakat-tekster på informasjonstavler og opplysningsskilt langs våre kulturstier og severdigheter. Det samme kan legges ut på internett i kommunens digitale turkart. Fra Bygdeboken kan hver enkelt orientere seg om våre viktigste identitetsmarkører og berike seg selv og besøkende med kunnskap om et mer enn to-tusen år gammelt kultursamfunn – fra Sørumbåten og oldtidsminner til EightAmCarClub og Sørvald Bo- og Behandlingssenter.

En solid medlemsmasse

Midt i dette står Blaker og Sørums Historielag sentralt og sterkt – takket være en stor medlemsmasse. Arbeidet fremover krever meget. Vi har et ønske om å vokse i medlemstall, men også øke vårt antall av tillitsmenn. Vølneberg gamle Skole har store aktiviteter og trenger en strukturert venneforening med målsetting om å utvikles til et helhetlig skolemuseum med rot i landbrukssamfunnet. Vi har enda ikke gitt opp håpet om å øke bygningsmassen med flytting av det gamle huset på Berg. (Det henger i en tynn tråd – og den ryker sommeren 2011 dersom vi ikke klarer å skaffe kapital.)

Slora Mølle har kommet så langt i rehabilitering som det er mulig med små midler. Fra nå av er det tilgang på kapital som styrer utviklingen – rehabilitering av turbinen og petroleumsmotoren, bygging av en demonstrasjonsmodell, tilrettelegging for et besøk og undervisningssenter, service og toilett-faciliteter og bedret tilgjengelighet for bevegelseshemmede. Venneforeningen teller i dag 60 medlemmer og har plass til mange flere.

Bingen Lenser står fortsatt i fokus. Blaker og Sørums Historielag har liten tro på støtte til rehabilitering av lensekarene i Akershus Fylke eller Sørums Kommune i dag, men vi maser fortsatt. Nå letes det etter kontakter internasjonalt i forvisning om at Bingen Lenser med sin 700-årige historie kvalifiserer som et Europeisk Kulturminne. Praktboken ”Glomma gjennom Sørums” er til nå det største krafttaket som er gjort for å sikre

denne kulturarven. Blaker og Sørums Historielag har samtaler med Visit Romerike om å dele stand på Reiselivsmessen på Lillestrøm i januar for å lansere Bingen Lenser og selge boken, samtidig som vi ønsker å promotere ”Opplev Sørums”.

Boksalg har til nå vært Blaker og Sørums Historielags viktigste og sikreste inntektskilde. Ønsket om å utvikle en bedre markedsføring er stadig til vurdering. Det gjelder også historielagets årskalender, som er kommet ut i disse dager. Vi trenger hjelp fra medlemmer med kompetanse på dette området for å styrke denne aktiviteten. Et betydelig løft blir forberedt i disse dager med en forestående oppgradering av våre hjemmesider <http://sorum.historielag.no>. Samtidig nærmer den tiden seg at vår tidligere formann og eminente redaktør gjennom 16 år ber om avløsning. Snart står plassen ledig for hans etterfølger. Køen av interesserte vil styret ta seg av og kandidatene blir behørig evaluert for tiltredelse ca. 1. april 2011.

Våre forberedelser til markeringen av P.Chr.Asbjørnsens 200 års jubileum 15. januar 2012 går godt i etterkant av lagets svært vellykkede medlemsmøte i Frogner Grendehus 13 oktober 2010. Det planlegges foreløpig i tre retninger:

1) ”Asbjørnsen – turmennesket og forstmannen” der Asbjørnsen-stien og rasteplasser i Heksebergfjellet står sentralt.

2) ”Asbjørnsen – folkloristen og eventyrfortelleren” der formidling ved dramaturgi, sang og musikk bearbejdes samt

3) ”Asbjørnsen – fantasiformidleren” der konkurranse i fotografi, tegning, form og farge kan komme til uttrykk ved P.Chr.Asbjørnsens inspirasjon som grunnlag for vandretustillinger frem til 2012.

Jeg kan garantere et feiende flott og festlig 2011 for de som blir med.

God Jul og Godt Nytt År.

Og husk:

Julepresangen i år kan være
Glomma gjennom Sørums
Sørums Bygdebok
Sørums under Okkupasjonen
Blaker, Skolen og Skansen
Gamle Frogner
Når Nasjonen Våkner

- og mange fler

- samtlige med Blaker og Sørum
Historielags kalender 2011 med nye
gamle bilder.

- **de støtter oss!**

Dag Winding-Sørensen
Leder

Sørumspeilet i 2011

- Nr. 1 – 2011 – 17. januar (3. januar)
- Nr. 2 – 2011 – 7. mars (21. februar)
- Nr. 3 – 2011 – 30. mai (16. mai)
- Nr. 4 – 2011 – 15. august (1. august)
- Nr. 5 – 2011 – 3. oktober (19. september)
- Nr. 6 – 2011 – 5. desember (21. november)

Utgivelsesdatoer (og innleveringsfrister).

Viktige datoer

Lørdag 15. og søndag 16. januar

Reiselivsmesse på Norges Varemesse i
Lillestrøm med ”Opplev Sørumspeilet” på
standen til Visit Romerike.

Søndag 16. januar

Ullensaker historielag holder tradisjonell
tjuendedagsfeiring på Herredshuset klokka
18:00. Folkeminneforsker Ørnulf Hodne
vil snakke om gamle juletradisjoner.

Tirsdag 1. februar

Nittedal historielag besøker Galleri Würth
på Gjelleråsen klokka 18:30.

Lørdag 12. februar

Møllefest for Slora Mølles venner.

Torsdag 24. februar

Asbjørn Spigseth forteller om geologien på
Øvre Romerike på medlemsmøte i
Ullensaker historielag på Lykkebo klokka
19:00.

Onsdag 6. mars

Blaker og Sørumspeilet historielag avholder
årsmøte på Sørumsand videregående skole
klokka 19:00.

Støtt våre annonsører